

Mi a Creative Commons? Amit kihoznak belőle...

A Creative Commons témáját körbejáró kerek-asztal beszélgetés alapjául szolgáló MIE vitaanyag 2006. október 9-én az it.news.hu internetes honlapon nyilvánosságra került¹. A vitaanyagra a magyar CC közösség nevében Bodó Balázs 2006. október 22-én „Mi a Creative Commons? Amit kihoznak belőle...” címmel ugyanott válaszolt². Az említett választ – élve a CC/by/2.5 licence által biztosított lehetőségekkel – az alábbiakban azzal a változtatással közöljük, hogy az írásban hivatkozott internetes címetek a könnyebb követhetőség kedvéért lábjegyzetben is kifejtettük.

[dokumentum kezdete]

Örömmel látjuk, hogy a Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület foglalkozni kezdett a Creative Commonsszal. Öszintén reméljük, hogy ez a vitaanyag az első mondat egy olyan párbeszédben, melyben minél többen: szerzők, kiadók, felhasználók, remixerek, rádiók és más médiumok is hallatják majd a hangjukat.

Mi is az a Creative Commons?

A Creative Commons a szövegek, képek, zenék, filmek világában ugyanaz, mint a [GPL és az LGPL](#)³ a szoftveres világban: egy, az adott műhöz a szerző által csatolt felhasználási engedély, melyből a felhasználó számára kiderül, hogy mi az, amit megtehet, és mi az, amit nem tehet meg a szóban forgó alkotással.

A Creative Commons engedélyeinek (vagy licenceinek) története az USA-ban, pontosabban a Szilícium-völgyben kezdődött; s részben ugyanazok az emberek állnak mögötte, mint a GPL-mozgalom mögött is. A cél is hasonló: olyan könnyen (akár copy/paste módon is) használható jogi engedélyekre van szükség, amelyek a kultúra világában képesek megismételni a szabad szoftveres mozgalom hihetetlen sikerét. Min alapult ez a siker? Azon, hogy szerzők (programozók) sorának volt lehetősége arra, hogy az elődei által készített alkotásokat könnyebben megtekinthesse, tanulmányozhassa, átalakíthassa, jobbíthassa, majd az eredményt újra feltehesse az internetre.

A Creative Commons licencei pontosan ezt a lehetőséget teszik könnyen elérhetővé a szoftveres világon túl is. Minden szerzőnek, aki publikált már akár egyetlen cikket, fényképet vagy fórumhozzászólást is a weben, a CC licencek használatával lehetősége van arra, hogy engedélyezze a művek nem kereskedelmi célú felhasználását, s emellett megtiltsa vagy engedélyezze a kereskedelmi felhasználást, engedélyezze vagy megtiltsa az átdolgozást (fordítást, megzenésítést, stb.).

Szerzői jog – másképpen

Aki egy kicsit is konyít a szerzői joghoz, az pontosan tudja, hogy ilyen engedélyeket a szerzői jogi törvényen alapuló felhasználási szerződésekben szoktak megadni akkor, ha erre a törvény eleve nem biztosít szabad felhasználást. Miben új akkor a CC? A szerzői jog elég bonyolult rendszer, és ha az internet határokön átnyúló világában szeretne valaki jogilag érvényes szerződéseket kötni, akkor nem csak a magyar, de az összes többi ország szerzői jogi szabályozásával is érdemes tisztában lennie.

A CC mozgalom a világ több tucat országában – Argentínától kezdve, Kínán keresztül, az

¹ it.news.hu/c.php?mod=20&id=1285

² it.news.hu/c.php?mod=20&id=1323

³ hu.wikipedia.org/wiki/GNU_General_Public_License

USA-ig – ugyanazt az alapszerződési mintát igazította a helyi körülményekhez, majd ezeket a mintaszerződéseket mindenki számára ingyenesen elérhetővé, felhasználhatóvá tette a www.creativecommons.org weboldalon keresztül. Ez azt jelenti, hogy nincs szükség jogászismerésre, drága óradíjú, a világ 40 országának szerzői jogában jártas ügyvédre ahhoz, hogy az egyszeri internetező, ha publikálni támad kedve, olyan szerződést tudjon kínálni a felhasználóinak, mely nem csak itthon, de a többi 39 országban is egyaránt érvényes. A CC licencek tehát nem csak a magyar, de az összes többi szerzői jogi szabályozással is kompatibilisek, így ezeknek valóban nem alternatívája. Ezt azonban soha nem is állítottuk.

A CC azonban alternatívát kínál azoknak a szerzőknek, akik azt gondolják, hogy nekik az a jó, ha a művükhöz minél többen ingyenesen hozzá tudnak férni. Akik azt gondolják, hogy az interneten kicsit másképpen működik a kulturális piac, mint a hagyományos téglalapú világban. Akik azt gondolják, hogy a weben szerzett népszerűséget aztán képesek aprópénzre váltani.

Sokmilliónyi ilyen szerző van. És nem csak a névtelen és arctalan netezők: a [Beastie Boys](#)⁴, a brazil kulturális miniszter és zenész Gilbert Gil, vagy éppen az [origo](#)⁵ szerkesztősége is azt gondolja, hogy érdemes munkáik egy részét nem kereskedelmi célra ingyenesen közzétenni.

Az alábbiakban szeretnénk a MIE által készített vitaanyag néhány konkrét félreértésére rámutatni.

Az állam szerepe

Kultúra, üzlet, internet

„Jóllehet a kultúra = üzlet primitív képletét a MIE is elutasítja, az összkép megítélésünk szerint azért ennél jóval bonyolultabb, de legalábbis árnyaltabb. [...] lehet természetesen a széleskörű hozzáférést engedő kulturális terek hiányáért a szórakoztatóipar rövidlátó mohóságát kárhóztatni, és akár az igazság morzsái is ott rejtőzhetnek e koncepcióban, annyi azonban biztos: ennek a hiánynak az okai és főként megszüntetésének eszközei nem a szerzői jogon belül keresendők.”

„[...] itt, Magyarországon, [az állami támogatások] bármilyen szerzői engedélyezési modellnél jóval rövidebb idő alatt és jóval hatékonyabban megteremthetik azt a kulturális esélyegyenlőséget, amelyet a CC is alapvető céljának tekint.”

„[...] a CC licenc nem képes biztosítani a szerző művei, sőt életműve értékelkedéséből eredő változások érvényesíthetőségét. A szerző ugyan bárkinek, bármely feltétellel engedélyezheti később a CC licence hatálya alá tartozó műveinek felhasználását, e joga azonban – mivel nem érinti, nem is érintheti a korábban megadott CC licencek hatályát, tehát kizárólagos felhasználási engedély adását nem foglalhatja magában – gazdaságilag kiüresedik.”

Bár a MIE elutasítja a „kultúra = üzlet primitív képletét”, mégis azzal érvel a CC licencek ellen, hogy azok ellehetetlenítik a művek gazdasági felhasználását. Az első, valóban fontos kérdés éppen ezért az, hogy miképpen lehet az internetes világban, ahol mindenki könnyű szívvel másol le mindent, ami az útjába akad, pénzt keresni szellemi alkotások létrehozásával.

A MIE két alternatívát említ:

⁴ creativecommons.org/wired/

⁵ origo.hu/techbazis/20060209origocc.html

1. Az állami támogatások igénybevétele

A adóból finanszírozott, szerzőknek, kiadóknak juttatott ösztöndíjak és támogatások valóban képesek megélhetést biztosítani a szerzőknek és fenntartani a kulturális alkotások termelését, de arról a MIE hallgat, vajon milyen adatokkal támasztható alá, hogy az állami támogatások „bármilyen szerzői engedélyezési modellnél jóval rövidebb idő alatt és jóval hatékonyabban megteremthetik azt a kulturális esélyegyenlőséget, amelyet a CC is alapvető céljának tekint.”

Ezzel a megoldással azonban nem csak az a baj, hogy adatok híján kénytelenek vagyunk elhinni, hogy ez a helyes út. Arra sincsen megnyugtató válasz (sem a MIE, sem más nem adott ilyet), hogy például igazságos-e olyanokkal megfizettetni a könyvkiadást, akik maguk soha nem olvasnak könyvet? Lehet-e az elosztási rendszert úgy felépíteni, hogy az ne legyen se a cenzúra, se az állami klientúraépítés eszköze? Lehet-e jó ízlése annak az államnak, amelyik a támogatások elosztásáról dönt? És végül: milyen jogai fűződnek egy állami támogatásból létrejött alkotáshoz azoknak, akik ennek a műnek a létrehozását az adóforintjaik segítségével lehetővé tették?

A Creative Commons álláspontja ez ügyben egyértelmű: minden olyan alkotást, mely adóból finanszírozott támogatásnak köszönhetően jött létre, az adófizetők számára, tehát a köz számára szabadon hozzáférhetővé kell tenni. Ezt a modellt követi a brit közszolgálati televízió, a BBC akkor, amikor archívumát CC licenc alatt elérhetővé teszi a brit állampolgárok számára.

Az állami finanszírozás tehát létező és lehetséges alternatíva, ha kiegészül a hozzáférés biztosításával.

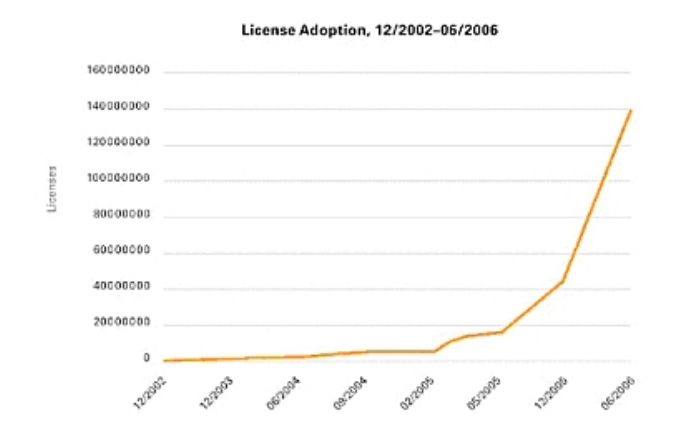
A szerző és a törvény

2. A törvény által a szerzőknek biztosított kizárólagos jogok

A jogokhoz foggal-körömmel (értsd: perekkel, DRM általi védelemmel, rootkittel stb.) való ragaszkodás alternatívája talán működőképes volt egy video- és kazettás magnók, fénymásolók, CD-írók és internet előtti korban, ahol a szereplők (szerzők, kiadók, könyvesboltok) adottak, a játékszabályok egyszerűek, és ami fontos: betartathatóak voltak. Ezt a világot azonban végérvényesen eltörölni látszik az otthoni számítógépek és az internet világa, ahol nem tudni, pontosan ki egy Wikipedia-szócikk szerzője; ahol filmek, zenék előbb vannak kinn a fájlcsere hálózatokon, mint hogy milliárdos rendvédelmi akciók irányulnának a kalózkodás ellen; ahol a kínai piacra való kijutás nem külkereskedelmi vállalatok üzletkötőin keresztül, hanem e-mailben zajlik.

Most is vannak – és vélhetően a jövőben is lesznek – olyan szerzők és művek, akik (amelyek) számára ez az alternatíva biztosítja majd a megélhetés forrását. Ember legyen a talpán azonban, aki képes most megmondani, hogy a szerzők mely csoportjára, hogyan lesz igaz ez az állítás, mondjuk öt év múlva.

A szerzői jog válságáról nem a CC, hanem egy technológiai változás tehet. A CC filozófiája az, hogy a technológiai változást visszacsinálni már nem lehet, s a legjobb, amit tehetünk, hogy megnézzük, milyen módon lehet a kulturális termelés jogi és gazdasági feltételeit, a szerzői jogot és az üzleti modelleket a technológiai adottságokhoz igazítani. A CC licenck egy létező szerzői jogi környezetben kínálnak megoldást – olyan megoldást, melyet szerzők százezrei gondolnak használhatónak.

Lehet, hogy tévednek, és ezzel anyagi romlásba döntötték magukat. De sokkal valószínűbb, hogy egyáltalán nem érdekli őket a műveik eladása. Azt gondolják, hogy az ismertség, a népszerűség fontosabb. Azt gondolják, hogy ezt az ismertséget talán pénzre is tudják váltani. Vagy egyszerűen nem a pénzért alkotnak, hanem lelkesedésből, elhivatottságból, szerelemből, hivatástudatból.

Fontos-e a visszavonhatóság?

Tehát: A Creative Commons többek között a fentebb említett szerzőknek kínál alternatívát

Mindazok számára, akik úgy gondolják, a „kultúra nem üzlet”, a CC az első valóban elérhető, jogilag is érvényes lehetőség a műveik közzétételére. Természetesen eddig is bárki szabadon kitehette a művét a netre a célból, hogy azt mások szabadon felhasználhassák. Ám e művek felhasználói sosem lehettek biztosak abban, hogy valóban ez volt-e a szerző szándéka, vagy hamarosan bíróságra elé kerülnek a szerzői jogi törvény megsértéséért. A CC sem nyújt százszázalékos biztonságot (érdemes gyanakodni, ha az ember a Metallica egy számát látja CC alatt), de művek tízmilliójáról tudható, hogy szerzőjük milyen szándékkal tette azokat közzé.

Ezen túl azt is állítjuk, hogy azok számára is működhetnek a CC licenck, akik az interneten szabadon terjedő alkotásaikból pénzt szeretnének csinálni. Azt gondoljuk, hogy a művek ingyenes internetes közzététele nem feltétlenül jár az abból származó jövedelmek elvesztésével. Számatalan példát lehetne itt most sorolni: Uhrin Benedektől kezdve, aki a neten szerzett rajongótáborát egy időben telt házaskoncertek formájában váltotta bevételekre, egészen a nevezetes pepsi+mentos kísérletet bemutató vicces videóig, ahol a szerzők a videó végéhez csatolt reklámból jutottak sokszázezer dolláros jövedelemhez. A www.openbusiness.cc weboldalon számos olyan üzleti modell található, mely a „Hogyan csináljunk pénzt az ingyenes netes terjesztésből?” kérdésre válaszol.

A licenck visszavonhatósága

A CC-t rendszeresen éri az a kritika, hogy a licenck nem visszavonhatóak:

„A CC licenc ezzel szemben – még akkor is, ha a szerző a kereskedelmi hasznosítást, mint a példaként vett modellben láttuk, kifejezetten kizárta – a művet elszabadítja, fizikailag és jogi értelemben is visszavonhatatlanná teszi, amely különös erővel érvényesül digitális környezetben. Szükséges ezért, hogy rámutassunk arra: a CC licencet adó szerző elesik a korábban így felhasznált műve olyan piaci értékesítésétől, amelyre egyébként a törvény alapján alanyi joga és gazdasági értelemben lehetősége is lenne” – áll a MIE anyagában is.

A CC licenck valóban nem visszavonhatóak. Ennek az az egyszerű oka, hogy az internetre feltett művek fizikailag nem visszavonhatók: azaz, ami egyszer felkerült, azt onnan ember le nem szedheti. Nem látjuk annak értelmét, hogy egy olyan jogi lehetőséget építsünk bele a licenckbe, ami ellentmond a technika diktálta valóságnak. A CC licenck kifejezetten az internetes valóság megváltozott körülményeire lettek kitalálva. Ebben a valóságban ugyan elképzelhető, hogy egy szerző meggondolja magát, és évek múltán mégsem szeretné, hogy a neten is fenn legyen a műve – de hogyan tudja ezt praktikusán megvalósítani? A CC nem látja értelmét teljesíthetetlen feltételek felállításának.

Jelenleg nincsen jobb megoldás

Van-e jobb megoldás a CC-nél?

„Összegezve: a szerzői jogi felhasználási szerződések egyrészt ugyanúgy képesek megfelelni a művek közösségi indíttatású, nem kereskedelmi célú megosztására irányuló alkotói igényeknek, mint a CC modellek, másrészt viszont azoknál rugalmasabban és ésszerűbben igazodnak a szerző művei, illetve akár életműve értékemelkedéséhez, így a felhasználás egészének folyamata felett teljesebb ellenőrzést biztosítanak.” – summáz a MIE.

A CC licenck általános szerződés minták, és mint ilyenek, aligha képesek figyelembe venni egyes szerzők egyes műveinek különleges igényeit. A magyar és nemzetközi szerzői jogi szabályozásban jártas ügyvédekkel elkészített egyedi szerződések nyilván pontosabban képesek tükrözni a szerző érdekeit. Ezek a szerződések azonban a még a profi szerzők számára is sokszor megfizethetetlenül drágák.

A CC licenck ebben a pillanatban az egyedüli olyan netes felhasználási szerződések, amelyek magyar nyelven, több tucat ország szerzői jogi szabályozásával összhangban, mindenki számára könnyen érthető formában, ingyenesen rendelkezésre állnak. Bizony isten örülnék annak, ha Dunát lehetne rekeszteni az egymással versengő, jobbnál jobb licenckkel, melyek mind arról szólnak, hogy miképpen lehet megkönnyíteni a szerzők és a felhasználók dolgát.

Ám sajnos nem így áll a helyzet. A magyar szerzőket képviselő különböző szervezetek a Creative Commonsra valami oknál fogva a „copyright business” „militáns”, az „antikapitalista-antiglobalista” mozgalmakból merítő ellenlábasaként tekintenek, s energiájukat – ezek után nem meglepő módon – a CC elleni harc köti le. Talán ők maguk sem tudják, miért. Mi mindenesetre azt gondoljuk: nem ellenségei, hanem szövetségesei vagyunk egymásnak.

Bodó Balázs

[CC Magyarország](#)

Ez a mű a [Creative Commons Nevezd meg! 2.5 licenc](#)⁶ feltételeinek megfelelően szabadon felhasználható.

[dokumentum vége]

⁶ creativecommons.org/licenses/by/2.5/hu/